

Marcin Szewczak

PRAWO DO ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU
REGIONALNEGO W ŚWIETLE ADHORTACJI
APOSTOLSKIEJ *LAUDATE DEUM*

WPROWADZENIE

Zagadnienie dotyczące prawno-administracyjnych aspektów zrównoważonego rozwoju regionalnego znalazło swoje odniesienie w nauce Kościoła w ostatnich latach głównie za sprawą encykliki papieża Franciszka *Laudate si*¹. Wskazując na zachodzące zmiany klimatyczne i problemy dotyczące społeczność międzynarodową w tym obszarze Ojciec Święty wskazuje na konieczność rozwiązania tego istotnego problemu, w szczególności poprzez zrównoważone i odpowiedzialne podejście.

Prawo do zrównoważonego rozwoju regionalnego obejmuje w szczególności kwestie związane z procesem sprawiedliwej transformacji energetycznej połączonej z odpowiedzialnym rozwojem regionów. Kwestie ekologiczne stanowią jeden z kluczowych elementów analizy tego zagadnienia. Dlatego też radykalne wdrażania działań z zakresu transformacji energetycznej powinno opierać się na takim tworzeniu prawa, aby wypełniało ono w sposób zrównoważony kwestie istotne dla państwa, regionu i obywatela.

DR HAB. MARCIN SZEWCZAK, PROF. KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: marcin.szewczak@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-1102-2219>

¹ Franciscus PP., *Litterae encyclicae Laudato si'* de communi domo colenda (24.05.2015), AAS 107 (2015), s. 847-945 [dalej: LS].

Celem artykułu jest próba znalezienia odpowiedzi na pytania: Czy kierunek działania, który wskazał Ojciec Święty w analizowanej adhortacji, wpisuje się w proces kreowania prawa do zrównoważonego rozwoju regionalnego? Czy aktualne działania podejmowane przez administrację rządową w Polsce włączają się w ten proces? Hipotezą badawczą jest stwierdzenie, że pomimo upływu kilku lat od encykliki *Laudate si'*, roku od adhortacji *Laudate Deum*², apele Ojca Świętego o zapobieganie kryzysowi klimatycznemu, a więc rozpoczęciu działań na rzecz stworzenia sprawiedliwego prawa do zrównoważonego rozwoju regionalnego, pozostają bez odpowiedzi czynników decydujących. Wręcz przeciwnie, z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że tworzenie przepisów prawa do zrównoważonego rozwoju regionalnego odbywa się w oparciu o kreowanie „falszywej” transformacji energetycznej. Analiza zaproponowanej płaszczyzny badawczej przeprowadzona zostanie z wykorzystaniem metody dogmatyczno-prawnej oraz w niewielkim stopniu metody historycznej.

1. TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA, CZYLI JAK TWORZYMY ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ REGIONALNY

Kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem regionalnym obejmują zasadniczo dwa podstawowe aspekty: po pierwsze związane z rozwojem społeczno-gospodarczym, po drugie związane z ochroną środowiska. Rozwój regionalny odbywający się w sposób odpowiedzialny, zrównoważony pod względem terytorialnym, przedmiotowym, ale i podmiotowym nierozzerwalnie związany jest ze stosowaniem zasad ekologii integralnej. Jak możemy zauważyć, prawo zrównoważonego rozwoju regionalnego stanowi wartość uniwersalną [Szewczak i Szewczak 2020, 189]. Jednym z elementów kreujących zrównoważony rozwój regionalny jest proces związany z transformacją energetyczną, która opiera się na rozwoju nowoczesnej gospodarki z poszanowaniem ochrony przyrody.

Wskazać należy, że polskie plany w zakresie polityk publicznych na rzecz transformacji energetycznej umocowane są w europejskich regulacjach z zakresu prawa energetycznego oraz programach mających na celu

² Tenże, Adhortacja apostolska *Laudate Deum* o kryzysie klimatycznym (04.10.2023) [dalej: LD], https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/20231004-laudate-deum.html [dostęp: 20.09.2024].

przeciwdziałanie zmianom klimatu. W 2019 r. „Komisja Europejska opublikowała komunikat w sprawie Europejskiego Zielonego Ładu, czyli strategii, której najważniejszym założonym celem jest osiągnięcie przez Unię Europejską do 2050 r. neutralności klimatycznej. Można przyjąć, że oficjalne przyjęcie tego celu w 2019 r. stało się nadrzędnym wyznacznikiem politycznych wysiłków organów decyzyjnych UE mających przekształcić Unię w neutralne klimatycznie, sprawiedliwe i dostatnie społeczeństwo o nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarce, opartej na technologiach nisko- i zeroemisyjnych. Zielony Ład stanowi pakiet inicjatyw politycznych mający nadać tym wysiłkom określony kształt i urzeczywistnić ten nadrzędny cel. Celem pośrednim zaś jest ograniczenie emisji gazów cieplarnianych netto w Unii Europejskiej o co najmniej 55% do 2030 r. w porównaniu z poziomami z 1990 r.” [Michalik i Zieliński 2024, 10-11]. Jak widzimy kwestie związane z wdrażaniem programu „Zielony Ład”, pomimo że zakładają działania na rzecz ochrony środowiska, równocześnie stają się przepisami bardzo restrykcyjnymi dla niektórych państw. Wdrażanie planu uzależnione jest w dużej mierze od decyzji politycznych.

Wskazać należy, że „do 2023 r. wszystkie kraje Unii Europejskiej zobowiązane były przyjąć aktualizację swoich krajowych planów na rzecz energii i klimatu. Z początkiem 2024 r. przyjęty został przez rząd nowy Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. W związku ze znaczącymi zmianami prognoz co do zwiększenia udziału OZE w różnych obszarach gospodarki przewiduje się, że popyt na węgiel spadnie o ponad 50 procent w 2030 r. Po 2030 r. krajowe wydobycie węgla kamiennego energetycznego według prognoz nie przekroczy 30 mln ton. Będzie się to wiązało z koniecznością dopłacania z budżetu na pokrycie strat spółek górniczych. Poza tym w krajowym planie przyjęte zostało, iż do 2030 r. w Polsce będzie zarejestrowanych ponad 1,46 mln pojazdów elektrycznych i hybrydowych, w tym ponad 4,5 tys. stanowić mogą zeroemisyjne autobusy miejskie (wodorowe i elektryczne). W przypadku pojazdów napędzanych wodorem prognozy wskazują, że w 2030 r. w Polsce może być zarejestrowanych około 6 tys. pojazdów. W obszarze ciepłownictwa przewiduje się ‘powszechną płytka termomodernizację’, czyli wymianę wysokoemisyjnego źródła ciepła, jakim jest np. kocioł na węgiel, na urządzenia ekologiczne. Ma ona objąć 7,5 mln budynków do 2050 r. Dekarbonizacja i „zazielenienie” ciepłownictwa indywidualnego będzie odbywać się w dużej mierze przez popularyzację zastosowania pomp ciepła, sprzężonych z instalacjami fotowoltaicznymi,

w szczególności w nowych budynkach, ze względu na coraz wyższe wymagania w zakresie charakterystyki energetycznej budynków” [tamże, 21-23]. Jak możemy zauważyć, wskazany powyżej plan ma za zadanie przyspieszenie wdrożenia programu „Zielony Ład”. Postawmy sobie pytanie – czy tego typu działania zgodne są z oczekiwaniami społeczeństwa oraz czy gospodarka państw, takich jak Polska, udźwignie to wyzwanie? Dodatkowo – w jaki sposób odnosi się do tych kwestii Kościół katolicki?

2. STANOWISKO OJCA ŚWIĘTEGO FRANCISZKA W SPRAWIE KRYZYSU KLIMATYCZNEGO

Po upływie ośmiu lat od opublikowania encykliki *Laudate si'* papież Franciszek przygotował adhortację apostolską *Laudate Deum*, w której ponownie odniósł się do kwestii związanych z kryzysem ekologicznym. Adhortacja jest w dużej mierze powtórzeniem apelu o zajęcie się globalnym problemem społecznym, jakim jest kryzys klimatyczny. Gdy rozpoczynamy dyskusję o kryzysie klimatycznym, często w pierwszej kolejności myślimy o kwestiach ekologicznych, aczkolwiek w sposób nierozzerwalny powiązane są one z kwestią gospodarczą, dotyczącą rozwoju poszczególnych regionów.

W encyklice *Laudate si'* Papież wskazywał na rozwój paradygmatu technokratycznego, który według niego „dąży do objęcia swoim panowaniem także gospodarkę i politykę. Gospodarka postrzega wszelki rozwój technologiczny w zależności od zysku, nie zwracając uwagi na jakiegokolwiek negatywne skutki dla człowieka. Finanse tłumią ekonomię realną. Nie wyciągnęliśmy wniosków z globalnego kryzysu finansowego i bardzo powoli pobieramy naukę z degradacji środowiska naturalnego. W niektórych kręgach uważa się, że obecna gospodarka i technologia rozwiążą wszystkie problemy związane ze środowiskiem” (LS 109). Wskazać należy, że prymat nowoczesnych technologii nie powinien i nie może odnosić się wyłącznie do kwestii związanych z ochroną środowiska, a przede wszystkim w objęciu szerokim rozumieniem kwestii zrównoważonego rozwoju regionalnego. Papież Franciszek w sposób jednoznaczny stwierdził, że „postęp technologiczny zastępował coraz bardziej ludzką pracę, przez co ludzkość doprowadziłaby do wyrządzenia szkody sobie samej. Zaprzestanie inwestowania w ludzi, podyktowane zwiększeniem zysku będzie miało negatywne skutki dla społeczeństwa (LS 128). Pomimo upływu ośmiu lat, problemy

analizowane przez Ojca Świętego nie zostały zminimalizowane, wręcz przeciwnie, wciąż istnieją nawet w zintensyfikowanej formie.

W adhortacji Papież wskazuje, że „mamy do czynienia z nowym postępem paradygmatu. Sztuczna inteligencja i najnowsze osiągnięcia technologiczne opierają się na idei istoty ludzkiej, która nie posiada ograniczeń, której zdolności i możliwości, dzięki technologii, mogą być poszerzane w nieskończoność. W ten sposób paradygmat technokratyczny żywi się jak potwór samym sobą” (LD 21). Odniesienie się i wskazanie na sztuczną inteligencję jako potencjalne zagrożenie dla człowieka zrozumieć należy jako kolejny wzmożony apel związany z ekspansją paradygmatu technologicznego. Wskazać należy, że utrata kontroli nad sztuczną inteligencją może prowadzić do poważnego zagrożenia, dlatego należy ją rozwijać w sposób odpowiedzialny i z należytą rozwagą [Chelchowski i Niekurzak 2024, 58]. Nie można doprowadzić do sytuacji, w której sztuczna inteligencja będzie funkcjonować poza światem norm prawnych, moralnych i innych, poza światem uczuć i emocji ludzkich, a więc wymknie się spod zakresów fundamentów ideologicznych współczesnych państw i porządków prawnych, tworząc nową sferę zagrażającą dotychczasowemu światu zbudowanemu według dualizmu świata bytu i powinności, w której powinność determinuje czyny człowieka [Stasikowski 2024, 148]. Widzimy więc, że z upływem lat problemy związane z rozwojem gospodarczym, który może wręcz zniewolić człowieka, stają się coraz wyraźniejsze.

Papież wskazuje, że „zdrowe środowisko jest również wytworem ludzkiej interakcji ze środowiskiem, jak ma to miejsce w kulturach rdzennych mieszkańców i miało miejsce przez wieki w różnych regionach Ziemi. Grupy ludzkie często ‘tworzyły’ środowisko, przebudowując je w pewien sposób, nie niszcząc go ani nie zagrażając mu. Obecnie, dużym problemem jest to, że paradygmat technokratyczny zniszczył tę zdrową i harmonijną relację. Jednak niezbędne przezwycięzenie tego bardzo szkodliwego i destrukcyjnego paradygmatu nie będzie polegało na zaprzeczeniu istocie ludzkiej, ale na interakcji systemów naturalnych ‘z systemami społecznymi’” (LD 27).

Podsumowując można wydedukować, że z punktu widzenia nauczania Kościoła katolickiego kwestie związane z ochroną środowiska nierozdzielnie związane są z troską o rozwój gospodarczy i człowieka, który w tym całokształcie jest najważniejszy. Takie nauczanie Kościoła powiązane jest

z modelem zrównoważonego rozwoju regionalnego, który obejmuje wszelkie obszary, w tym również te wywodzące się z kręgu chrześcijaństwa.

ZAKOŃCZENIE

Na postawione na początku niniejszej analizy pytanie – czy kierunek działania, który wskazał Ojciec Święty w analizowanej adhortacji wpisuje się w proces kreowania prawa do zrównoważonego rozwoju regionalnego, należy odpowiedzieć pozytywnie. Tak, człowiek ma prawo do zrównoważonego rozwoju regionalnego. Rozwoju odpowiedzialnego, opartego na personalistycznym podejściu, czyli widzącym w sercu przede wszystkim osobę ludzką. Człowieka ze swoją godnością, a nie tylko jako robotę technologicznego, uzależnionego od nieustannego pędu gospodarczego. Zestawiając to z odpowiedzią na postawione drugie pytanie – czy aktualne działania podejmowane przez administrację rządową w Polsce włączają się w ten proces – trzeba stwierdzić, że znaczne przyspieszenie procesu transformacji energetycznej, nie musi łączyć się z odpowiedzialnym prawem do zrównoważonego rozwoju regionalnego. Rozwarstwienie i nierówności społeczne mogą u części społeczeństwa wywoływać przekonanie o braku tego zrównoważonego podejścia. Podsumowując należy stwierdzić, że diagnoza ze strony Kościoła problemów związanych z kryzysem klimatycznym i dążeniem do zrównoważonego rozwoju jest trafna i słuszna, niestety ginie ona w natłoku technologicznego rozwoju. Dlatego też, nie należy zapominać, że prawo do zrównoważonego rozwoju regionalnego jest prawem każdego człowieka, ale z poszanowaniem jego godności oraz możliwości gospodarczych.

PIŚMIENNICTWO

- Chełchowski, Janusz, i Andrzej Niekurzak. 2024. „Ryzyka dla bezpieczeństwa związane ze sztuczną inteligencją.” W *Sztuczna inteligencja i prawo*, red. Fabrizio Giulimondi, i Paweł Lewandowski, 43-59. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Szkoły Głównej Mikołaja Kopernika, Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Stasikowski, Rafał. 2024. „Miejsce postępu technicznego wśród determinantów wyznaczających funkcje administracji publicznej w jej dziejach.” W *Sztuczna inteligencja i prawo*, red. Fabrizio Giulimondi, i Paweł Lewandowski, 121-49. Warszawa:

Wydawnictwo Naukowe Szkoły Głównej Mikołaja Kopernika, Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Michalik, Sebastian, i Dominik Zieliński. 2024. *Transformacja energetyczna w Polsce w świetle strategicznych dokumentów rządowych*. Warszawa: Sieć Badawcza Łukasiewicz – ITECH Instytut Innowacji i Technologii.

Szewczak, Marcin, i Iwona Szewczak. 2020. *Zrównoważony rozwój regionalny a koncepcja Weberian State 4.0*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Prawo do zrównoważonego rozwoju regionalnego w świetle adhortacji apostolskiej *Laudate Deum*

Abstrakt

Współczesny rozwój społeczno-gospodarczy obejmuje zarówno kwestie ochrony środowiska, jak i nowe wyzwania technologiczne, co w sumie składa się na zrównoważony rozwój regionalny. Każdy człowiek ma prawo do życia w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju, z zachowaniem swojej godności i możliwości. Kościół katolicki od lat w swoim nauczaniu podkreśla ważność problematyki kryzysu ekologicznego i jego wpływu na gospodarkę.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój; nauczanie Kościoła katolickiego; godność ludzka; sztuczna inteligencja.

The Right to Sustainable Regional Development in the Light of the Apostolic Exhortation *Laudate Deum*

Abstract

Contemporary socio-economic development concerns both environmental protection issues and new technological challenges, which constitutes sustainable regional development. Every person has the right to live in accordance with the principle of sustainable development, while maintaining their dignity and possibilities. For years, the Catholic Church has emphasized in its teaching the importance of the issue of the ecological crisis and its impact on the economy.

Keywords: sustainable development; teaching of the Catholic Church; human dignity; artificial intelligence.

Information about Author: DR. HABIL. MARCIN SZEWCZAK, UNIVERSITY PROFESSOR – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: marcin.szewczak@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-1102-2219>